

SEVGİNİN SEMBOLİK BETİMİ: ELMA

Levent ÖZTÜRK*

ÖZET

Elma onuncu yüzyıl Bağdat'ında sevginin sembolü olarak kullanılmıştır. Bu yüzyılda yaşamış yazar ve şairlerinin eserlerinde elmanın bu yönüyle nasıl yer aldığı belirlenmeye çalışılmış ayrıca örnekler de verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bağdat, elma sembolü, sembolizm.

SYMBOL OF LOVE: APPLE

ABSTRACT

Apple was used as a symbol of love in 10th century in Bagdat. It was studied that how the symbol of apple was used in that century's writers and poets works.

Key words: Bagdat, symbol of apple, symbolism.

Türk kültüründe çok eskiden beri bilinen ve Türk edebiyatında sevginin çenesi, teninin rengi gibi motiflerle kullanılan elma, onuncu yüzyıl Bağdat toplumunda da birbirini seven insanlar arasında sevgi betiminin önemli bir sembolü idi.

Zarif insanlar nazarında elma en kıymetli, en önemli, en yüce; beyaz ve kırmızı renk özelliğinden dolayı en değerli şeylerden birisiydi.

Kibar insanlar, âşıklar ve özlemle bekleyenler için meyveler ve çiçekler arasında elma gibisi yoktu. Onunla endişeleri gider, çiçekleriyle hüznüleri ortadan kalkardı. Sırlarını ona açarlar; anlatacaklarını onunla açığa çıkarırlardı. Onlara göre elma, âşık ve maşuk, dost ve yoldaş gibiydi. Hediye ettikleri şeyler arasında, al yanaklara çok benzemesi hasebiyle onun eşi ve benzeri yoktu.

---

* Doç. Dr. Levent Öztürk, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Sakarya.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/5 Fall 2008

Elma, kibar insanların nazarında sevgililerini andıran, çiçeğiyle coşarak dostlarını hatırlatan, görülmesiyle onları sevince boğan bir şeydi. Onu görünce birbirlerine müjde verirler; ona bakarken iç geçirirler; kokusunu içlerine çektiklerinde ah çekerlerdi. Öyle ki, onlardan birisini üzüntü kapladığında, uykusuzluk bitkin hâle düşürdüğünde elmadan başka dayanakları, ondan başka sığınacakları bir şey olmazdı.

Bu bilgileri sunan onuncu yüzyıl yazarlarından İbnü'l-Veşşâ (ö. 325 / 937), yaşadığı toplumun edebiyatçılarından şu mısraları aktarır:

Sevgilimin yüzünü göremeyip de
Kadehler dönmeye başlayınca etrafımda
Elma sembol oldu ikimizin arasında
Onu kokladım hep, sevgilimi hatırlayınca
Elmanın parlaklığı, ne kadar da güzel
Onun yanaklarının parlaklığına benzer!

el-Hakemî ise şöyle demiştir:

Elma getirildi ve ortaya konuldu.
Gül ve akasyanın arasına konuldu.
Dostlarımla ve arkadaşlarımla varlığına rağmen...
Kadehimde onun kokusunu duyumsuyorum.

Bazıları ise şöyle demiştir:

Ah şu nezaketle hediye edilen elma
Üzerindeki kırmızılık ve beyazlık
Pek etkiledi beni.
Sanki o, hediye edenin yanağından
Koparılmış gibiydi.
Onu bana rüyamda bir cariye hediye etti.
Onunla ruhumu
Hastalıklardan ve kötülüklerden kurtardı.
Şayet ölmüş olsaydım
Ve o bana nağmeleriyle seslenseydi
Mezarımdan kalkar ve o sese cevap verirdim.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

Bir başka şiiirde şunlar zikredilir:

*Elmaya meyledeni tebrik edin.
Onun üst tarafını dişleriyle ısırđı.
Cömertçe ısırđı ve cimri davranmadı.
Bir müddet sonra onun eksikliđi
Onu hicrana bođdu.*

Bir başkası şöyle dedi:

*Elmanın yanında bir diğer elma...
Onun ellerinin yanı başında...
Onu sev
Elmanın kırmızılığı
Onun yanaklarının kırmızılığını
andırır.*

Bir başkası ise şöyle demiştir:

*Kırmızı nakışlı elma...
Akasyaların yeşilliğinde
Nedimlerimizin avuçlarında her zaman
Bir kadehten diđerine döner durur.*

Bir başka şair ise şunları dile getirmiştir:

*Bir elmanın yanında diğer bir elma...
Onu sevgiliye sunan güzel kokularla süslemiş,
Ey! Gönlümü yaralayan! Ey katilim!
Elma hediye edileli beri
Buhurlar arasında gezmeye başladım.*

Bir başkası ise şöyle dedi:

*Üzüntümden dolayı şikayette bulduysam da
Onu sonsuzluk yurduna koymadım.
Bizim oradaki yiyeceğimiz
Toplanmış taze elmalar ve taptaze güllerdir.
Bütün nasibimi ona verin dedim.*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

Ben onun yanaklarının rengini ona benzetiyorum.

Bir başka şair şunları söyledi:

*Elmaya yönelen kişiyi tebrik edin.
Onun yanaklarından bir lahzada koparıldı.
Şayet insanlar onu koklasa,
Ortaya koyduğu gücün zorluğundan dolayı
Hepsi birlikte ölürdü.*

İbnü'l-Veşşâ, şeftalinin de mübalağalı bir şekilde övüldüğünü, elmadan sonra yanakları andıran en benzer şey olduğunu, dilberlerin yanak yumrularına benzetildiğini, zira şeftalinin beyaz ve esmerliği, esmerliği ve sarılığı, pembeliği ve kırmızılığı bünyesinde bulundurduğunu söyler. Öte yandan derisinin yumuşaklığını, koku bakımından hoşluğunu, tadının güzelliğini dile getirir. Hattâ bazı ediplere göre eğer çekirdeği olmasaydı elmadan daha kıymetli sayılabileceğini belirtmekle birlikte teşbih sanatında yerini kaybettiğini, elma objesinin ise hâlâ mevcut olduğunu kaydeder.

Onun kayıtlarına göre elma, bazen ısırılarak sevgiliye verilirdi. Bu durumda ondan bir hatıra ve onun dudaklarının değdiği yeri hatırlatma anlamını kazanırdı. Sevgililer bunu karşılıklı olarak yaparlardı.

el-Abbâs b. el-Ahnef, hafifçe çiğnenmiş günlük bitkisini, iki elma, reyhan ve yine dişlerine, dudaklarına değdirdiği misvakı gönderen sevgilisinin bu hediyeleri karşısında kendisini Firdevs cennetinin kokularını algılamış olarak betimlemekten alıkoyamaz.

Hediye edilen elma çoğu zaman tek olarak sunulurdu. Özellikle görgülü kişiler buna önem verir, itina gösterirdi. Şam elması kibarlar tarafından içkinin yanında meze olarak kullanılır, şarap ve elma ikilisi doyumsuz zevkler sunardı.

Abbasi toplumunda, günlük hayatta kullanılan kâse, kadeh, ut, def, harp, mızrap, ölçü aletleri, şişe, yağdanlık, kalem gibi birtakım eşyaların üzerine altın ve

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

gümüş suyuyla beyit yazma geleneği vardı. Bunlar arasında yastıklar, yaygılar, sedirler gibi akla ilk gelen malzemeler yanında zünnar adı verilen kemerler, mendiller, kuşaklar, elbise uçları, sarıklar, kalansüveler, nalınlar, nalın atkıları, mestler, tepsiler ve Çin işi porselen tepsiler, sineklikler, yelpazeler de yer alıyordu. Halifeler adına özel basılan dinar ve dirhemler üzerinde de beyitler bulunabiliyordu. Ayrıca el, ayak, ökçe, alın, yanak gibi bazı organlar üzerine de kına, misk, anber ile mısra yazı geleneği bulunuyordu. Bütün bunlara ilâve olarak elma üzerine de altın ve gümüş suyuyla yazı yazma geleneği mevcuttu. İbnü'l-Veşşa, bir elmanın üzerine altın suyuyla yazılmış olan şu mısraları okuduğunu kaydeder:

*Beni hediye etmeden önce, üzerime altınla bir satır
yazın.
Ben, keder sahiplerinin hüznünü dağıtanı severim.*

Yine İbnü'l-Veşşa, bir elma üzerinde gümüşle yazılmış olan şu satırları aktarmaktadır:

*Hediye edilen şeyler arasında
Gümüşle yazılıp, altınla tezhiplenmiş elma gibisi var
midir?
Ey! Kalbime ihsanda bulunan! Acı çeken aşığa neden
ağıt yakarsın?*

Üzerine yazılı mısralarda onun ağzından şunlar dökülür:

*Ey! Değersiz çiçeklere kıymet veren insan!
Kırmızı elma nakışlıdır. Kıymetli taşlar bile onun
kırmızılığını kıskanır.*

Yine bir başka elmanın üstünde şunlar yazılmıştı:

*Ben, taze, kokulu, sulu ve ışıltılı.
Yâkût'un bir üstünlüğü yoktur. Zira
yâkût taştır.*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

Elma üzerine yazılan beyitlerden bir kısmı elmanın kırmızılığına vurgu yaparak diğer objelerle karşılaştıran ifadelerden oluşmaktadır:

*Ben kırmızıyım. Beni aşıklara
sunun.
Beyaz olanları ise yiyin.
Onları yemekte bir mahzur yoktur.*

Bir başka elmanın üzerinde de şunlar yazılıydı:

*Ey! Sevgilim! Kırmızı şaraba
benzeyen elmanın kızılığına doy.
Selam sana! Çiçeği ve ut çalan
sevgilisi olan aşık!*

Bir başka elma, sevgilisinin elinde ebedi kalma arzusuna rağmen kıymetini bilemeyenlere hitap edercesine üzerinde şu mısraları taşımaktaydı:

*Beni bıçakla keseni Allah
cezalandırsın.
Bal gibi lezzetim, ekşidi gitti.*

Bazen elmanın kokusu, işlenen tema olarak elmanın üzerine dercedilirdi:

*Benim gibi olurlarsa, insanlar dert
görmez.
Benim teselli edici güzel kokum,
Sevgilinin ellerinde kalıcı yönüm ve
güzelliğim vardır.*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

Bütün bunların yanında yarım elmanın üzerine yazı yazarak hediye edenler de bulunuyordu. Bunlardan üçüne ait örnek de şu şekildedir:

*Ben, yarısı sevdiğine hediye edilen,
Bir aşıktan kopup geldim.*

Bir başka yarım elma üzerinde şu mısralar bulunuyordu:

*Sağ elim elmanın üzerine şunları
yazdı:
Ey diğer yarım! Ayrılığın beni
üzüntüye mi gark edecek?*

Bir diğer yarım elma üzerinde ise,

*Sevgiliden gelip sevgilinin boynuna
sarılan
Yarım elmadan daha güzel ne vardır
ki...
yazılıydı.*

Bu örneklerden onuncu yüzyıl Bağdat'ında elmanın âşıklar tarafından, sevginin sembolik betimi olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Onlar, bunu şiirleriyle tesit etmenin yanında altın ve gümüş suyu kullanarak elma üzerine yazdıkları şiirlerle de bu sevgilerini âdeta ölümsüzleştirmek istemişlerdir.

KAYNAKÇA

OĞUZ Burhan, *Türkiye Halkının Kültür Kökenleri*, I-III, İstanbul 1976.

KURNAZ Cemal, *Hayâlî Bey Divanının Tahlili*, İstanbul 1996.

İbn Yahyâ el-Veşşâ, Ebü't-Tayyib Muhammed b. Ahmed b. İshâk (325 / 937), *ez-Zarf ve'z-Zürefâ*, nşr. Fehmî Sa'd, Beyrut 1986.

SEFERCİOĞLU M. Nejat, *Nev'î Dîvânı'nın Tahlili*, 2. baskı, Ankara 2001.

Tarama Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, I-VII, Ankara 1963-1974.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yayınları, I-VIII, İstanbul 1977-1998.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*